

Levekårspanelet 1997-2002

– et rikt datamateriale med mange muligheter

Statistisk sentralbyrå frigir nå dataene fra Levekårspanelet 1997-2002. Dataene ble samlet inn hvert år fra 1997 til 2002, og gjøres nå tilgjengelig i én samlefil. Levekårspanelet gir helt unike analysemuligheter i det vi kan følge individer over tid. Denne artikkelen gir informasjon om undersøkelsen og skisserer kort hvordan dataene kan benyttes.

Silje Vatne Pettersen

Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser er godt kjent blant mange. Den første generelle levekårsundersøkelsen ble gjennomført i 1973/74, og lignende undersøkelser har røtter helt tilbake til 1967 (Andersen 1998). Gjennom levekårsundersøkelsen får vi blant annet informasjon om folks helse, økonomi, boforhold, arbeid og arbeidsforhold. Undersøkelsen gir verdifull informasjon om fordelingen av goder og byrder, og om hvordan vi bor og lever i Norge.

Siden 1997 er det blitt gjennomført to levekårsundersøkelser hvert år. Den ene er en tverrsnittsundersøkelse hvor det trekkes et nytt utvalg av personer hvert år. Det er denne undersøkelsen det vanligvis refereres til i SSBs levekårsstatistikk. Den andre levekårsundersøkelsen er en panelundersøkelse hvor de samme personene intervjues flere år på rad. Man følger det samme utvalget over tid. Seks årganger av panelundersøkelsen er nå koblet sammen til én samlefil. Undersøkelsen er i sin helhet finansiert av Statistisk sentralbyrå. I denne artikkelen ønsker vi å informere om SSBs levekårspanel og å gi noen eksempler på hvordan dataene kan benyttes.

Utvalg og panel

Den første runden med levekårspanelet gikk våren 1997. Dette året ble et representativt utvalg på 5 000 personer i alderen 16-79 år forsøkt kontaktet¹. I alt var det 3 888² personer som svarte på undersøkelsen, hvilket tilsvarer en svarandel på 79 prosent³ (tabell 1).

For å danne et panel er vi avhengige av at personer svarer på den samme undersøkelsen på minst to ulike tidspunkt. Hvert år frem til og med 2002 er alle personer som tidligere er blitt kontaktet, forsøkt intervjuet igjen. Blant de som svarte på undersøkelsen i 1997 er det 2 561 personer, eller 66 prosent, som har svart på undersøkelsen alle årgangene (tabell 2 og tabell 3). De utgjør den fulle tidsserien og det fullstendige panelet. Tabell 3 gir også en oversikt over antallet intervjuer per årgang og i de ulike panelene. Blant de 3 833 personene som ble intervjuet i 1998 er det 3 259 som har svart på undersøkelsen i 2000, og 2 912 i 2001. Dette gir en indikasjon på størrelsen på de ulike panelene og antallet observasjoner som kan benyttes i analysene.

1 437 personer har svart på undersøkelsen mellom to og fem årganger. Disse personene har vært registrert som frafall ett eller flere år, men har altså blitt kontaktet igjen i håp om at man får et reintervju påfølgende år. Det er kun personer som permanent har flyttet til utlandet eller på institusjon, og respondenter som er døde, som ikke kan kontaktes for reintervju. De regnes

Silje Vatne Pettersen er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (silje.vatne.pettersen@ssb.no)

som avganger, men forblir på panelfilen. Studenter og andre som oppholder seg midlertidig i utlandet kontaktes på nytt når de vender tilbake til Norge (Normann 2004a).

For å sikre at utvalget fortsetter å være representativt for befolkningen i Norge, ble det hvert år fra 1998 frem til og med 2002 supplert med nye 16-åringer og med personer som innvandret til Norge året før. Selv om en del personer i utvalget i løpet av perioden passerer 80 år, beholdes de i utvalget og kontaktes for reintervju hvert år. (Normann 2004a).

Tabell 1. Svarprosent, antall intervjuede, frafall, avganger og missing ¹						
Årgang	Svarprosent	Intervjuet	Frafall	Avgang	Missing ²	Totalt på samlefilen
1997	79	3 888	1 020	89	527	5 524
1998	78	3 833	1 080	185	425	5 524
1999	78	3 866	1 114	219	325	5 524
2000	75	3 764	1 237	310	213	5 524
2001	70	3 532	1 531	355	106	5 524
2002	71	3 590	1 528	406	0	5

¹ Tallene i tabellen avviker noe fra den trykte utgaven av dokumentasjonsrapporten for 2002 (Normann 2004a). Dette skyldes videre tilrettelegging av samlefilen etter at rapporten ble trykket.

² Missing utgjør nye respondenter 1998-2002.

Kilde: Levekårspanelet 1997-2002, Statistisk sentralbyrå.

Av tabell 1 ser vi at det totalt er 5 524 personer registrert på levekårspanelet's samlefil, hvilket utgjør intervjuede, frafall, avganger og missing⁴ mellom 1997 og 2002. Svarprosenten har sunket fra 79 prosent i 1997 til 71 prosent i 2002. Dette er uheldig, men ble forsøkt korrigert i 2002 gjennom tiltak for å opprettholde og øke svarprosenten (Normann 2004a).

Spørsmål og tema

Opplysningene i panelundersøkelsen i 1997 ble hovedsakelig samlet inn ved hjelp av besøksintervju med en lengde på gjennomsnittlig 45 minutter (Dale 1997). Et re-intervju foregikk som regel per telefon, og tok gjennomsnittlig kortere tid å gjennomføre. Dette kommer av at man ikke har stilt spørsmål hvis en respondents status ikke har endret seg siden sist intervju, for eksempel at respondenten har samme yrke og arbeidsplass som sist, slik at svar fra sist intervju angående trekk ved arbeidsplassen fortsatt gjelder. Intervjuskjemaet for både førstegangsintervju og re-intervju foreligger i dokumentasjonsrapportene. På samlefilen ligger det i tillegg omfattende forløpsopplysninger fra registre om blant annet inntekt, formue og utdanning.

Temaer og spørsmål i panelundersøkelsen ligner på de som blir dekket i tverrsnittsundersøkelsene. Vi har årlig informasjon om respondentenes familie og husholdningssammensetning, boforhold og flytting, husholdningens økonomi, helse og sosial kontakt, lønnet og ulønnet arbeid, arbeidsmiljø, arbeidssøking og tidligere arbeid, og sosial bakgrunn. I tillegg stilles det hvert år indirekte spørsmål om ektefelles/samboers arbeid. Opplysningene som innhentes refererer som regel til året undersøkelsen gjennomføres. Bare unntaksvis ber vi om opplysninger som går tilbake i tid, slik som ved kartleggingen av kvinners yrkesdeltakelse før og etter første, andre og/eller tredje barn. Paneldataene inneholder altså ikke hendelses- eller forløpshistorier slik som i Forløpsdatabasen Trygd (FD-trygd). Dataene i FD-Trygd bygger på opplysninger om trygdeforhold og andre typer begivenheter i den enkelte persons livsløp som fortløpende registreres i administrative registre og statistikkregistre.

De fleste spørsmålene i panelundersøkelsen stilles alle seks årganger. I tillegg er noen spørsmål kommet til underveis. Et eksempel er spørsmålene om sosial bakgrunn som ble stilt i 2000, 2001 og 2002. De siste to årene var det bare nye og frafall i 2000 som fikk spørsmål om sosial bakgrunn. Enkelte år er det også lagt spesiell vekt på enkelttemaer. I 1999 ble det for eksempel



Tabell 2. Respondentene i panelet fordelt etter hvor mange år de har deltatt¹

År første gang med	Antall år respondentene er med i panelet						Totalt
	1	2	3	4	5	6	
1997	122	172	200	241	592	2 561	3 888
1998	4	4	5	15	45		73
1999	8	7	13	37			65
2000	10	5	46				61
2001	12	55					67
2002	62						62
Totalt	218	243	264	293	637	2 561	4 216

¹ Tallene i tabellen avviker noe fra den trykte utgaven av dokumentasjonsrapporten for 2002 (Normann 2004a). Dette skyldes videre tilrettelegging av samlefilen etter at rapporten ble trykket.
Kilde: Levekårspanelet 1997-2002, Statistisk sentralbyrå.

stilt spørsmål om respondentens sykdomsdiagnose, mens det i 2000-2002 ble stilt ulike spørsmål hvert år om kontakt med lege og fastlegeordningen.

Dokumentasjon og videre informasjon om levekårspanelet

Dataene fra levekårspanelet distribueres gjennom Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Undersøkelsen er dokumentert i Statistisk sentralbyrås dokumentasjonsrapporter

for hver enkelt årgang av levekårspanelet. Det er ikke utgitt en egen dokumentasjonsrapport for selve samlefilen. Derimot er det utarbeidet et regneark med oversikt over variabelnavn på samlefilen og i kildedatasettet (årgangsfilene), en kort beskrivelse av variablene, hvilke år spørsmålene ble stilt, og hvem som har fått spørsmålet (filterinformasjon). Dette regnearket vil være til uvurderlig hjelp for den som ønsker å foreta analyser på basis av paneldataene. Regnearket distribueres av NSD sammen med samlefilen.

I tillegg kan personer i Statistisk sentralbyrå som har arbeidet med tilretteleggingen av levekårspanelet og samlefilen kontaktes. Kontaktinformasjon og referanser til dokumentasjon oppgis til slutt i artikkelen.

Levekårspanelets fremtid

I 2003 ble panelundersøkelsen lagt om for å inngå i EU-SILC (Statistics on Income and Living Conditions)-samarbeidet i regi av Eurostat. Dette har medført endringer i spørreskjema samt en omlegging av utvalget, både med hensyn til omfang og design (Normann 2004a). Blant annet er ikke spørsmål fra panelundersøkelsen om fysisk og organisatorisk arbeidsmiljø, formuesendringer eller energibruk med i EU-SILC-undersøkelsen.

Ved omleggingen har man beholdt utvalget fra panelundersøkelsen og lagt til 3 500 nye personer. Dermed er det mulig å følge det gamle panelutvalget enda noen år fremover og å foreta analyser på basis av et langt større utvalg. Gjennom EU-SILC-samarbeidet kan vi også sammenligne resultater fra Norge med resultater fra andre europeiske land. EU-SILC-undersøkelsen fra 2003 og 2004 vil kobles på samlefilen for levekårspanelet 1997-2002, men foreligger foreløpig kun som årgangsfiler.

Hvordan kan levekårspanelet benyttes?

Hensikten med etableringen av levekårspanelet var å få en bedre oversikt over prosesser som bidrar til utviklingen av levekår og fordelingen av disse (Andersen 1998). Ved å stille de samme personene de samme spørsmålene flere år på rad, kan vi få et innblikk i endringer og hvilke forhold som bidrar til endringene på individnivå. Vi regner med at paneldataene først og

Tabell 3. Antall intervju per årgang og panel fra 1997 til 2002¹

År	Intervju	1998	1999	2000	2001	2002
1997	3 888	3 528	3 275	3 038	2 735	2 561
1998	3 833	-	3 529	3 259	2 912	2 712
1999	3 866	-	-	3 518	3 118	2 888
2000	3 764	-	-	-	3 289	3 032
2001	3 532	-	-	-	-	3 212
2002	3 590	-	-	-	-	-

¹ Tallene i tabellen avviker noe fra den trykte utgaven av dokumentasjonsrapporten for 2002 (Normann 2004a). Dette skyldes videre tilrettelegging av samlefilen etter at rapporten ble trykket.
Kilde: Levekårspanelet 1997-2002, Statistisk sentralbyrå.

fremst vil bli utnyttet i forskningsprosjekter (Andersen 1998), men også andre miljøer kan dra nytte av paneldataene. Nedenfor vil vi gi noen eksempler på hvordan dataene kan benyttes. Eksempelene er hentet fra analyser foretatt av ansatte i SSB.

Den enkleste formen for analyse av paneldataene består i å identifisere hvor mange og hvem i panelet som har endret status fra ett år til et annet. Andersen (2000) har sett på endringer i boform, arbeidstilknytning og helsetilstand, og årsaker til flytting mellom 1997-1998. Han fant blant annet at 25 prosent av utvalget hadde endret helsestatus i løpet av den toårige tidsserien. Av disse hadde 14 prosent fått bedre helse siden 1997 mens 10 prosent hadde fått dårligere helse. Han fant også at endringen i helsestatus varierte med alder, og at det særlig er de over 60 år som hadde fått varig dårlig helse. Denne analysen kan utvides til å inkludere flere årganger, eller to årganger med større tidsavstand. For eksempel er det mulig å undersøke hvorvidt det er store svingninger i individers egen rapportering av helsetilstand fra år til år, og hvilke faktorer som eventuelt bidrar til dette. Her er det viktig å være klar over at antallet observasjoner som er tilgjengelig for analyser, synker jo flere årganger vi benytter, og jo mer selektive vi er i utvalget som skal analyseres.

I tillegg til å studere mønsteret i endringer kan vi se på sannsynligheten for å ha endret status. I en analyse av tilknytningen til en fast allmennlege før og etter fastlegereformen, finner Finnvold og Svalund (2004) en økning fra 2001 til 2003⁵ i tallet på personer som har fast lege. Ved hjelp av en multivariat logistisk regresjonsmodell finner de at unge menn med god helse og personer bosatt i kommuner med ustabilit legetilbud har større sannsynlighet enn andre personer for å ha endret status fra ikke å ha fast lege i 2001 til å ha fast lege i 2003. Den avhengige variabelen er her endret status fra 2001 til 2003, mens de uavhengige variablene er kjennetegn ved respondenten i 2003.

En av fordelene med paneldata fremfor tverrsnittsdata er at vi kan studere retningen på endringen og årsakssammenhenger. Vi kan identifisere om en hendelse har inntruffet før eller etter en annen, og vi kan med noe større sikkerhet fastslå om en hendelse (eller endring) er årsaken til en annen hendelse. Barstad (2004) har ved hjelp av paneldataene undersøkt årsakssammenhengen mellom endringer i sivilstatus og endringer i psykisk helse. Er det slik at depresjon fører til samlivsoppbrudd, eller er det omvendt? Ved hjelp av multivariate logistiske regresjonsmodeller ser han på effekten av endring i samlivsstatus fra 1997 til 2002 og det å være deprimert i 1997 på depresjon i 2002. Foreløpige resultater tyder på at endring i samlivsstatus fra gift eller samboer i 1997 til enslig i 2002 er en av de viktigste årsakene til rapportert depresjon i 2002. Barstad konkluderer sin foreløpige analyse med at det er samlivsbrudd som fører til depresjon, og ikke omvendt.

Analysene vi har referert til er kun ment som eksempler på hvordan paneldataene kan benyttes. Så langt er det hovedsakelig ansatte i SSB som har benyttet paneldataene. Vi håper derfor at eksemplene over og frigivingen av samlefilen vil inspirere flere miljøer til å benytte mulighetene som ligger i levekårspanelet.

¹ For mer informasjon om utvalget se Dale 1997.

² Tallene i artikkelen og tabellene avviker noe fra den trykte utgaven av dokumentasjonsrapporten for 2002 (Normann 2004a). Dette skyldes videre tilrettelegging av samlefilen etter at rapporten ble trykket.

³ Svarprosenten beregnes ut fra bruttoutvalget, dvs. de man faktisk forsøker å intervju. I 1997 var bruttoutvalget på 4 911 personer.

⁴ Missing utgjør nye respondenter 1998-2002.

⁵ Data fra EU-SILC-undersøkelsen 2003.

Referanser

- Andersen, A. (2000): *Første tall fra panelundersøkelsen til Statistisk sentralbyrå er klare: Levekår i endring*. 28. april. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/vis/emner/00/02/panlev/main.html>
- Andersen, A. (1998): *Levekårsundersøkelsen i ny drakt. Samfunnspeilet 2*, 1998. Statistisk sentralbyrå.
- Barstad, A. (2004): *Social integration and mental health: panel evidence*. Upublisert paper.
- Dale, T. (1997): *Samordnet levekårsundersøkelse 1997 - panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. Notat 1997/58*. Statistisk sentralbyrå.
- Finnvold, J. E. og J. Svalund (2004): *Kontinuitet mellom lege og pasient: Blanda resultat av fastlegereforma. Samfunnspeilet 2*, 2004. Statistisk sentralbyrå.
- Normann, T. M. (2004a): *Samordnet levekårsundersøkelse 2002 - panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. Notat 2004/55*. Statistisk sentralbyrå.
- Annen dokumentasjon
- Andersen, A. (2002): *Yngre på boligmarkedet 1987-1997. Rapport 2002/12*. Statistisk sentralbyrå.
- Dale, T. (1998): *Samordnet levekårsundersøkelse 1998 - panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. Notat 1998/90*. Statistisk sentralbyrå.
- Kleven, Ø. (2002): *Samordnet levekårsundersøkelse 2000 - panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. Notat 2002/41*. Statistisk sentralbyrå.
- Normann, T. M. (2004b): *Samordnet levekårsundersøkelse 2001 - panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. Notat 2004/54*. Statistisk sentralbyrå.
- Sundvoll, A. (1999): *Samordnet levekårsundersøkelse 1999 - panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. Notat 1999/66*. Statistisk sentralbyrå.

Kontaktinformasjon

Arne Andersen, asa@ssb.no
 Silje Vatne Pettersen, svp@ssb.no
 Roar Vålen, rav@ssb.no